

Cultuur
[Boeken](#) [Muziek](#) [Film](#) [Expositie](#) [Theater](#)
[Geld](#)
[Internet & media](#)
[Den Haag](#)
[Nieuws](#)
[Reclame](#)
[Documenten](#)
[Columns](#)
[Tegenspraak](#)
[Gastenboek](#)
[Nieuwsbrief](#)
[Reacties](#)
[Krantenarchief](#)
[Services](#)
[Webdiensten](#)
[Advertenties](#)
[Trefers](#)
[Veertures](#)
[Over ons](#)

Alles over nominatie, stemavonden, lezersaanbiedingen

NRC Toneelpublieksprijs

De Sagrada Familia

Antoni Gaudí (1852 - 1926) Bouwer van een wonder in wording

Bernard Hulsman

God heeft niet echt haast, zei de Catalaanse architect Antoni Gaudí eens over zijn hoofdwerk, de Sagrada Família in Barcelona. Zoals het er nu naar uitziet, zal de kathedraal in 2030 zijn voltooid, maar tijdens zijn leven had Gaudí er zelf geen idee van wanneer zijn kathedraal in volle glorie te zien zou zijn. Een probleem vond hij dat niet. Bij veel gotische kerken duurde de bouw tenslotte ook vele decennia, zo niet eeuwen.

Ook de meeste toeristen maakt het niet uit dat ze een onvoltooid bouwwerk moeten bezoeken. Integendeel, juist de rudimentaire staat van dit immense gebouw geeft de bezoeker het gevoel dat hij getuige is van een wonder in wording. Eigenlijk zou de Sagrada Família nooit moeten worden voltooid. Hier geldt wat Picasso over schilderijen zei: „Onvoltooid blijft een schilderij levend, gevaarlijk. Een voltooid werk is een dood werk, vermoord.”

De gebouwen van Gaudí – en dan vooral de Sagrada Família, Casa Battló, Casa Milà en Park Güell – zijn eersteklas toeristenattracties in Barcelona. Maar niet altijd is de waardering voor Gaudí's architectuur zo groot geweest. De Engelsman van Nederlandse oorsprong Gijs van Hensbergen begint zijn Gaudí. The biography met een overzicht van oordelen over het werk van de architect. Van Hensbergen, die eerder onder meer een reisboek over Spanje publiceerde en nu de eerste niet Spaanstalige

IN HET NIEUWS

- [Zeldzame tekeningen van Disney](#)
- [Dichteres Starink overleden](#)
- [Internationale modeprijs voor Erik Frenken](#)
- [Film 'Meisie' naar Locarno](#)
- [Wajda maakt film over Katyn](#)
- [Springsteen zingt over 11 september](#)

**Boek-
recensies**

 NRC
Handelsblad
Toneelpublieksprijs

Gaudí-biografie heeft geschreven, citeert bijvoorbeeld de Engelse schrijver George Orwell, die de Sagrada Família 'een van de lelijkste gebouwen ter wereld' noemde. 'Anders dan de meeste kerken in Barcelona werd deze niet beschadigd gedurende de Revolutie – zij werd gespaard wegens de 'artistieke' waarde', schreef Orwell in zijn Hommage to Catalonia. 'Ik denk dat de anarchisten van slechte smaak hebben getuigd door de kathedraal niet op te blazen toen ze de kans hadden.' Sir Nikolaus Pevsner, de Engelse architectuurhistoricus en voorvechter van het Nieuwe Bouwen of modernisme, vond Gaudí niet de moeite waard om op te nemen in zijn standaardwerk *Pioneers of Modern Design*. Maar Walter Gropius, die als ex-Bauhaus-directeur een van Pevsners modernistische helden was, was juist een bewonderaar van Gaudí en beweerde dat 'sommige muren van de Sagrada Família de technische perfectie benaderden.'

Rechte pad

Het is met Gaudí ongeveer gegaan als met de Art Nouveau. Rond 1900 was de Art Nouveau de moderne bouwstijl bij uitstek: niet voor niets stonden de beoefenaars van de Catalaanse variant van deze stijl in Barcelona bekend als 'modernistas'. Maar toen het latere, echte modernisme in de jaren twintig van de vorige eeuw doorbrak in de bouwkunst, werd de Art Nouveau en het Catalaanse modernisme door architecten en critici gezien als een tijdelijke irrationale afwijking van het rechte pad van de architectuurgeschiedenis dat onvermijdelijk moest uitkomen bij de zakelijke vormen van het Nieuwe Bouwen. In de jaren zestig, toen het modernisme zijn hoogtepunt beleefde, werden hoogtepunten van de Art Nouveau als Victor Horta's *Maison du peuple* in Brussel zonder pardon afgebroken.

Dit lot is de meeste van Gaudí's gebouwen bespaard gebleven. De Sagrada Família bijvoorbeeld, toch een zeer zichtbare uitdrukking van het katholieke geloof, overleefde niet alleen de Spaanse Burgeroorlog, maar ook de Tragische Week van 1910, toen Barcelonese arbeiders veel kloosters in hun stad vernielden en enkele priesters doodden. Uiteraard neemt de Sagrada Família een belangrijke plaats in in Van Hensbergens biografie: Gaudí heeft er tenslotte vrijwel zijn hele carrière aan gewerkt. Hij begon met het ontwerp van de kerk op 31-jarige leeftijd. Aan deze opdracht is een mooi verhaal verbonden. De eerste steen van de Sagrada Família was al op 19 maart 1882 gelegd, maar al gauw raakte de bouw in het slop en werd duidelijk dat de oorspronkelijke architect, Francisco de Paula del Villar, moest worden vervangen. De oprichter van de stichting die de bouw van de kathedraal financierde, Bocabella Verdaguer, droomde dat een architect met blauwe ogen de Sagrada Família zou redden. Toen hij een paar dagen later de zeer blauwogige Gaudí ontmoette, wist hij dat hij de architect van de kathedraal had gevonden en gaf hem de absolute zeggenschap over het ontwerp.

Wereldse dandy

Catalaans nationalist was Gaudí al in zijn jeugd. Toen hem eens werd gevraagd waarom hij niet vaker reisde, antwoordde hij: '„Waarom zou ik? Buitenlanders zouden

hier naar toe moeten komen." Maar devoot rooms-katholiek werd hij pas op latere leeftijd, zo laat Van Hensbergen zien. Als student aan de hogeschool voor architectuur in Barcelona en als beginnend architect was Gaudí een wereldse dandy. Maar nadat hij naast de Sagrada Família ook de opdracht kreeg tot het ontwerp van het bisschoppelijk paleis in Astorga en de vernieuwing van de gotische kathedraal in Palma de Mallorca, werd hij een steeds vromer katholiek. In het laatste deel van zijn leven ging hij elke dag biechten. Vasten beperkte hij niet tot de weken voor Pasen, maar het hele jaar door leefde hij op een vegetarisch dieet van rauwe groente, noten, koekjes en water, heel veel water. Met een halfvolle maag functioneerde de mens het best, vond Gaudí.

Toch schetst Van Hensbergen Gaudí niet als een zonderling. Gaudí had zeker vreemde trekjes, maar het grootste deel van zijn leven was hij niet de nukkige kluizenaar waar hij voor doorgaat. Na een mislukte liefde bleef hij weliswaar ongetrouwd en woonde hij samen met zijn vader en zijn alcoholistische nichtje, maar hij was niet de archetypische romantische kunstenaar die onbegrepen en gekweld door het leven ging. Gaudí was het hoofd van een groot architectenbureau dat handen te kort kwam om alle opdrachten aan te kunnen. Pas na 1914, toen hij werd geteisterd door de ziekte brucellosis en zijn werk uit de mode was geraakt, trok hij zich terug uit het openbare leven. Hij begon steeds meer te lijken op een zwerver, maar bleef actief in het katholieke religieuze leven van Barcelona.

Gaudí was voor zijn opdrachten afhankelijk van ondernemers als Josep Batlló Casanovas en Eusebi Güell, voor wie hij uitbundige woonhuizen, buitenverblijven en appartementencomplexen ontwierp. Voor Güell bouwde hij zelfs het begin van een soort 'gated community' compleet met een markthal, maar doordat er maar twee klanten een stuk grond kochten in Gaudí's woonwijk, deed deze al gauw dienst als het nu beroemde Park Güell.

De combinatie van nationalisme, rooms-katholicisme en zijn afhankelijkheid van industriëlen als Güell maakte Gaudí tot een aartsreactionair. Gaudí had bijvoorbeeld een grote hekel aan moderne kunstenaars als Picasso. Ook van de Barcelonese modernistas moest hij niets hebben, hoewel Van Hensbergen laat zien dat Gaudí's werk verwant was met dat van architecten als Domenech I Muntaner. Een gebouw als Gaudí's Casa Vincens uit 1885, dat Van Hensbergen omschrijft als een 'monument van exoticisme', was van grote invloed op de stijl van de Catalaanse modernistas. Gaudí was de extreemste modernista. Geen stijl, of die nu Moors was of neogotisch, was voor Gaudí taboe, geen plek, binnen of buiten een gebouw, was ongeschikt om van een ornament te worden voorzien en elk materiaal, van beton en ijzer tot bouwpuin en scherven, was bruikbaar.

Een andere paradox van Gaudí's werk is dat zijn onbegrensde versieringsdrift samenging met een groot constructief vernuft. Terwijl latere modernisten ornamenten tot 'leugens' bestempelden omdat die de 'eerlijke' constructie van een gebouw zouden verhullen, liet Gaudí zien dat liegen en eerlijkheid heel goed samengaan en dat uitbundige fantasie verenigbaar is met

de ratio van de techniek. Gaudí was een ongeëvenaard constructeur. Het golvende dak van Gaudi's schoolgebouwtje bij de Sagrada Família, dat door Le Corbusier werd bewonderd en door Rem Koolhaas in zijn Danstheater in Den Haag werd geïmiteerd, is slechts een van de vele voorbeelden van zijn geniale constructiekunst.

Steengroeve

Gaudí's gebouwen spelen de hoofdrol in Van Hensbergens biografie. En Van Hensbergen had ook weinig keus. Gaudí's archief ging tijdens de Spaanse Burgeroorlog verloren en anders dan veel andere beroemde architecten was Gaudí geen ijverig schrijver. Bovendien bestond het grootste deel van Gaudí's leven uit hard werken en veel ontwerpen.

Van Hensbergen ziet in Casa Milà uit 1910 het hoogtepunt van Gaudí's oeuvre. Bij dit wonderlijk gewelfde appartementencomplex staat hij dan ook lang stil. Uitgebreid beschrijft hij de moeizame totstandkoming van dit gebouw dat in Barcelona de bijnaam la Pedrera, de steengroeve, kreeg. Uiteindelijk concludeert hij dat dit gebouw een autobiografie van Gaudí is. Dat klinkt mooi en indrukwekkend, maar het blijft vooral een kreet. Op geen enkele manier weet Van Hensbergen duidelijk te maken dat wie naar Casa Milà kijkt iets te weten komt over het leven van Gaudí.

Casa Milà was Gaudí's laatste wereldlijke opdracht. Het werd niet helemaal gemaakt zoals Gaudí wilde. De architect had een groot beeld van Maria aan de gevel in gedachten, maar na de antikerkelijke rellen tijdens de Tragische Week leek het de opdrachtgever, Pere Milà i Camps, beter om hiervan af te zien.

Verbittert wendde Gaudí zich nog voor de voltooiing van Casa Milà af. De laatste zestien jaar van zijn leven hield hij zich vrijwel alleen met de Sagrada Família bezig. Het laatste jaar van zijn leven woonde hij zelfs in de kerk. Op maandag 7 juni 1926 verliet hij de Sagrada Família om een uur of zes 's avonds voor een bezoek aan een vriend. Niet ver van de kerk werd hij aangereden door een tram. De trambestuurder dacht dat hij een dronken zwerver had geraakt en ook omstanders die te hulp schoten herkenden Gaudí niet. Taxichauffeurs wilden de zwaargewonde Gaudí niet naar een ziekenhuis vervoeren, omdat ze verwachtten dat hij de rit niet kon betalen. Ook in het ziekenhuis bleef hij een anonieme zwerver die geen bijzondere aandacht kreeg. Pas nadat vrienden die vergeefs op hem hadden gewacht een zoektocht waren begonnen en hem vonden, werd het duidelijk dat de zwerver Gaudí was. Hij kreeg een privé-kamer en zijn gebroken ribben werden rechtgezet. Vergeefs: op donderdag 10 juni overleed Gaudí aan zijn verwondingen.

Gijs van Hensbergen: Gaudí. The biography. HarperCollins, 322 blz. f104,20

